
СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТІ АНДРІЯ ЛЕОНІДОВИЧА КАЗАКОВА

30 липня на 61-му році життя передчасно полишив цей світ археолог Андрій Леонідович Казаков — кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу давньоруської та середньовічної археології ІА НАН України. Талановитий педагог, умілий організатор науки та керівник численних експедиційних досліджень, плідний учений-теоретик (автор понад 100 публікацій, 1 дисертаційного та 1 монографічного досліджень), 36 років свого життя (більше половини) він присвятив археології, зокрема дослідженням «гегемона всього Українського Лівобережжя» — давньоруського міста Чернігова та літописних міст Чернігово-Сіверського регіону. За ці роки він показав себе як провідний фахівець із проблематики середньовічних міст Північного Лівобережжя (Чернігів, Остер, Сновськ, Любеч, Радичів, Новгород-Сіверський, Ніжин та ін.), авторитетний дослідник ранніх (переддержавних) етапів розвитку й подальшої історичної долі літописного племенного союзу сіверян, їхньої економічної та політичної ролі у складі Київської Русі.

Упродовж 1980—1985 років майбутній науковець навчається на історичному факультеті Чернігівського державного педагогічного інституту ім. Т. Г. Шевченка за спеціальністю «історія». Із перших років навчання долучається до польової археології, яка стане змістом і справою всього його подальшого життя. У 1984—1989 роках працює в Чернігівському обласному історичному музеї: спершу як науковий співробітник, згодом — на посаді завідувача музейного відділу охорони та вивчення археологічних пам'яток. У ці ж роки починається його становлення як «польового археолога» — учасника досліджень, їх організатора та керівника.

Так, уже 1985 р. Андрій Леонідович очолює посадський загін Чернігівської експедиції. У подальші роки бере участь у низці досліджень малих літописних міст Чернігово-Сіверської землі (зокрема Сосниці, Сновська, Оргоща, Всеволожа тощо). У 1987—1988 роках очолює Остерську експедицію, керуючи дослідженнями Остерського городища (зокрема замку Юрія Долгорукого). У 1989 р. очолює

експедицію в Прилуках та керує дослідженнями Виповзівського археологічного комплексу. Цього ж року залишає посаду керівника відділу охорони та вивчення археологічних пам'яток у Чернігівському обласному історичному музеї ім. В. В. Тарновського та стає директором Археологічного центру Лівобережної України, працюючи на цій посаді до 1993 р.

Органічним синтезом професійного досвіду, емпіричних результатів, отриманих за цей час, кропіткої праці в історичних архівах (Чернігова, Києва, Москви, Санкт-Петербурга) і теоретичного доробку, який підсумовує окреслений вище етап професійного шляху Андрія Леонідовича, стає написана та захищена у 1993 р. дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук зі спеціальності «археологія» на тему «Формування посадів міст Чернігово-Сіверської землі Х—ХІІІ ст.» (науковий керівник — завідувач відділу давньоруської та середньовічної археології ІА НАН України, професор, доктор історичних наук О. П. Моця). Під час підготовки наукової роботи вчений ані на мить не полишає польових досліджень, зокрема в 1989—1990 роках очолює Любецьку, а в 1991—1992 роках — Радичівську археологічні експедиції.

1993 рік стає «переломним» моментом у професійній кар'єрі А. Л. Казакова не лише через успішний захист кандидатської дисертації. Цього ж року починається його викладацька діяльність у Чернігівському державному педагогічному університеті ім. Т. Г. Шевченка, яка тривала аж до вступу 2005 р. до докторантури ІА НАН України: спершу на посаді старшого викладача кафедри археології та народознавства, а згодом як доцента кафедри етнології і краєзнавчо-туристичної роботи ЧДПУ. За період педагогічної діяльності А. Л. Казаков розробив та викладав лекційні курси: «Етнологія України», «Антропологія», «Етнографія», «Картографія», «Народознавство».

Під керівництвом Андрія Леонідовича за цей час проведено, зокрема, багаторічну (1994–1999 роки) Новгород-Сіверську експедицію (у тому числі археологічні дослідження Домотканівського городища 1996 р.); Сумську експедицію (2003–2007 роки); серію археологічних досліджень у Прилуках та Ніжині (упродовж 2003–2005 років). У період із 2001 по 2004 роки, окрім керівництва, він бере участь у роботах Новгород-Сіверської експедиції з дослідження Спасо-Преображенського монастиря. Приблизно тоді ж певний час очолює Чернігово-Сіверську експедицію ДП НДЦ «Охоронна археологічна служба України» ІА НАН України.

Для цієї віхи професійного шляху археолога надзвичайно важливим стає 2002 рік, коли його було призначено керівником археологічних досліджень в охоронних зонах новобудов м. Чернігова. Цю посаду він обіймав до кінця життя. У 2005 р. науковець полишає педагогічну діяльність у зв'язку зі вступом та успішним закінченням у 2006 р. докторантури ІА НАН України, де того ж року починає працювати як науковий співробітник відділу давньоруської та середньовічної археології Інституту (згодом — старший науковий співробітник). Тоді ж він стає науковим керівником одного зі своїх учнів — В. В. Рижного.

Окрім керівництва дослідженнями у Чернігові, участі в 2007–2008 роках в експедиції з досліджень літописного Сновська, очолює дослідження літописних Путивля та Пустовойтівки (2007—2008 рр.), літописного Глухова (2010—

2011 рр.). У 2011—2014 роках обіймає посаду керівника Лівобережної експедиції ІА НАН України.

Найважливішим здобутком А. Л. Казакова як ученого-теоретика став своєрідний підсумок усіх попередніх напрацювань та двадцятирічних польових досліджень: у 2011 р. виходить друком монографія «Давньоруський Чернігів», написана у співавторстві з його науковим керівником О. П. Моцею. Аналіз свідчень літописних джерел, систематизація значної кількості археологічних та антропологічних матеріалів та зіставлення їх із результатами попередніх археологічних досліджень, здійснені в цій праці дозволяють і понині вважати її найвагомим, докладно ілюстрованим спеціалізованим дослідженням міста Чернігова на Десні як одного з центрів Київської Русі, вичерпно та змістовно доповненим численними картографічними, статистичними, стратиграфічними та планіграфічними матеріалами.

У 2012 р. Андрій Леонідович — заступник начальника експедиції з дослідження печерного монастирського комплексу біля с. Преображенне Сватівського району Луганської області. Заступивши 2014 р. на посаду заступника начальника Лівобережної експедиції ІА НАН України, до останнього вчений не полишає польової археології — свого захоплення та «сродної праці». Із 2011 по 2013 роки також керує Остерським загоном, який став базою науково-дослідницького проекту «Археологічні дослідження літописного Остерського Городця», результати якого, за задумом вченого, мали бути викладені в другій (і не останній із запланованих) його монографії.

На жаль, на заваді цьому, як і іншим розпочатим задумам і проектам, зробленим нарисам, виплеканим планам та мріям стало передчасне завершення шляху Андрія Леонідовича — життєвого й професійного. Та попри гірку долю, вагомий внесок у вітчизняну та світову науку, теплі спогади колишніх студентів, колег, близьких і рідних залишають живою пам'ять про нього як про яскравого керівника та організатора, надійного товариша, талановитого педагога; пам'ять про світлу, щиру, доброзичливу, романтичну, сповнену ентузіазму та енергії Людину.

Рідні, колеги